

Arkeologisk schaktningsövervakning

KNIVA ELLEDNING

vid schaktning för nedläggning av ledningar inom hyttområde
RAÄ Vika 7:1 och gårdstomt Vika 296:2 i Kniva, Falu kommun,
Dalarnas län
2018



Arkivrapport dnr 76/18
Mattias Frisk, Greger Bennström

© Lantmäteriet i2018/00142

Dalarnas museum, Falun, 2018

Inledning

Med anledning av Falu Elnäts planerade markarbeten för en pumpstation och nedläggning av elledning i Kniva, Falu kommun har arkeologer från Dalarnas museum genomfört en schaktningsövervakning i enlighet med länsstyrelsens beslut dnr 431-1560-2018. De berörda fornlämningarna var RAÄ Vika 7:1 och 296:2 vilka består av ett hyttområde respektive en bytomt. Schaktningsövervakningen genomfördes under två dagar i juni och två dagar i november, 2018. Dessutom var man tvungen att ta upp ett extra schakt när en borrhör kördes fast. Även detta grävarbete övervakades under en dag september. Sammanlagt omfattade de tre schakten en yta på cirka 365 kvadratmeter.

Antikvarisk bakgrund

De äldsta skriftliga beläggen för Kniva är från 1401 och 1411 nämns hyttområdet. Det intilliggande Staberg, Ragvaldsberg och Gammelgården har betecknats som bergsmansgårdar sedan 1500-talet, men både Staberg och Ragvaldsberg har rötter i 1400-tal.

Det planerade markarbetena berörde hyttområdet RAÄ Vika 7:1 samt en av Gammelgårdens gårdstomter RAÄ Vika 296:2. Ett flertal schaktningsövervakningar har berört och företagits inom hyttområdet (Bennström 2018). Hyttområdet utgörs idag av ett ca 350x300 meter stort område innehållande ett flertal lämningar från bland annat rostar, rosthus, hyttlämningar samt ett större slagghvarpsområde (FMIS). Det är främst detta slagghvarpsområde som kom att beröras av det ena av schaktningsarbetena.

Gammelgårdens gamla tomter består i FMIS av tre olika enheter, av vilka bara en (296:1) är någorlunda avgränsad. De övriga två har bara ungefärliga punktmarkeringar. Se figur 2 och 3.

Syfte / Målsättning

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt, dokumentera de fornlämningar eller delar av fornlämningar som kunde komma att beröras genom planlagt arbetsföretag. Eventuella fornlämningar skulle om möjligt dateras.

Metod

Schaktningsarbetet utfördes av en grävmaskin utrustad med planskopa och övervakades av en arkeolog. Schakten grävdes skiktvis ner till det planerade djupet på 0,4–0,7 meter. Schakten som grävdes dokumenterades med fotografi, beskrevs samt mättes in med RTK-GPS.

Resultat

Schaktet för pumpstationen var ca 13x11 m (NNO-SSV) och grävdes i åkermark ca 20 meter norr om markeringen för gårdstomten RAÄ Vika 296:2, se figur 2. Under ett påfört gruslager var ca 0,3 meter matjord och sedan den naturliga marken i form av beige lera. Matjorden var förhållandevis ren med enstaka tegel- och kolfragment samt enstaka bitar kopparslagg. Mot den nordvästra kanten tunnade matjorden ut och var där ca 0,2 meter tjock. I norra halvan av schaktet fanns ett 0,1–0,2 meter tjockt moränlager mellan matjord och lera. Ett flertal 0,2–0,3 meter stora stenar stack upp i den naturliga leran. I mitten av schaktet fanns en tunn oregelbunden, ca 2 meter i diameter stor, sot- och kolförekomst direkt på den naturliga leran. Inga anläggningar eller äldre lämningar påträffades i schaktet.

Inom RAÄ Vika 7:1 och i anslutning till Vika 296:2 grävdes ett längre schakt, cirka 135 meter långt, 0,8–1,2 meter brett och 0,4–0,7 meter djupt. Schaktet löpte delvis parallellt med väg 779 i öst-västlig riktning medan den andra halvan vek av åt sydöst, se figur 2. I schaktets västra del utgjordes de övre marklagren av ett tunt lager naturlig torv och förna, följt av kolblandad kopparslagg, sten och grus. Schaktbotten i denna sträckning utgjordes helt av sand och äldre ledningar. Naturlig marknivå nåddes därmed aldrig i denna del.

I schaktets andra halva utgjordes de övre marklagren av påfört väggrus följt av kolblandad slagg, vilket också utgjorde merparten av botten i schaktet. Cirka 20 meter ifrån schaktets slut tunnar dock slaggen ut och naturlig mark påträffas i form av beige lera.

Borrschaktet grävdes åkermark och skogskanten söder om Knivån och var 14x2–6 meter stort. Schaktet grävdes till ett djup på över två meter. I åkermarken var överst 0,3 meter matjord och sedan 0,1–0,3 jordblandad lera. Därunder kom den naturliga marken bestående av beige varvig lera. I skogskanten var det 0,2 meter förna med mycket trädrötter och sedan den naturliga leran. I det södra hörnet av schaktet påträffades tre stycken delvis förmultnade brädor på ca 0,6 meters djup i övergången mot den naturliga leran. Brädorna, vilka var ca 2 meter långa, 0,2 meter breda och 0,05 meter tjocka, låg utan inbördes ordning. Under brädorna och 0,1 meter lera var en 1,2x0,8x0,8 meter stor sten med naturligt flat ovansida.

Slutsatser och utvärdering

Kabelschaktets första halva, den öst-västliga sträckning, grävdes i ett äldre, befintligt ledningsschakt och inga äldre lämningar eller anläggningar påträffades. Inte heller i schaktets andra halva kunde några anläggningar eller lämningar iakttas. De lager som påträffades bedömdes utgöra modernt väggrus samt återfyllnadsmassor. Den slagg som påträffades härrör från själva hyttområdet RAÄ Vika 7:1 men tycktes ingenstans utgöra del av en separat eller äldre anläggning. Utifrån slaggförekomsten i schaktet verkar den östra avgränsningen för hyttområdet stämma bra.

Några spår efter eventuell bebyggelse från gårdstomten RAÄ 296:2 kunde inte iakttas. Inte heller i schaktet för pumpstationen kunde lämningar eller anläggningar tillhörande RAÄ Vika 296:2 iakttas. Utifrån kartan från 1862 (U58-54:8) verkar bebyggelsen då ha legat på båda sidor om den väg som schaktet följde samt ca 70 m sydost om pumpstationen, se figur 3.

I borrhacket påträffades tre brädor på ca 0,6 meters djup. Dessa låg dock utan inbördes ordning. Möjligen har brädorna ingått i någon konstruktion som har att göra med det dike som syns på kartan från 1862, figur 3. Dock kunde inte själva diket eller någon annan anläggning eller konstruktion iakttas i schaktet.

Dalarnas museum förordar ingen vidare undersökning inom berörda ytor, men utanför de redan undersökta ytorna kan lämningar och anläggningar mycket väl finns bevarade. Framtida markarbeten inom eller i närheten av de registrerade lämningarna bör därför övervakas av arkeolog.

Sammanfattning

I samband med Falu Elnäts planerade markarbeten har arkeologer från Dalarnas museum genomfört en schaktningsövervakning i Kniva, Falu kommun. De fornlämningar som berördes utgjordes av hyttområdet RAÄ Vika 7:1 och gårdstomten Vika 296:2. Sammanlagt grävdes tre olika schakt vid tre olika tillfällen. Inga äldre lämningar eller anläggningar påträffades vid schaktningsövervakningen.

Referenser

Bennström, Greger (2018). *Arkeologisk schaktningsövervakning Knivåns dalgång schaktning för VA i anslutning till gårdstomterna Vika 158:1, 162:1 & 196:1, Falu kommun Dalarnas län*. Dalarnas museum Arkeologisk rapport 2018:1. Falun.

Arkiv

FMIS Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, www.fmis.raa.se
LMV lantmäteriets karttjänst, www.lantmateriet.se

Lantmäteristyrelsens arkiv: U58-54:8

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-1560-2018
Socken:	Vika
Fornlämning, RAÄ-nr:	Vika 7:1, 296:2
Fastighet:	Staberg 1:7, Ragvaldsberg 2:5
Koordinater, mitten:	N 542792,13
(SWEREF99 TM)	E 6713889,30
Höjd (RH 2000):	115 m.ö.h.
Inmätning:	manuell och RTK-GPS
Utförandetid:	27- 29/6 2018, 27/9 2018, 13-14/11 2018
Undersökt yta:	365 kvadratmeter
Schaktlängd:	135 meter
DM projektnummer:	1673
DM diarienummer:	76/18
DM foto accessionsnr:	2018/31
Arkeologisk personal:	Mattias Frisk, Greger Bennström
Projektansvarig:	Greger Bennström

Dokumentationsmaterialet bestående av 16 foton, shapefiler och fältanteckningar förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

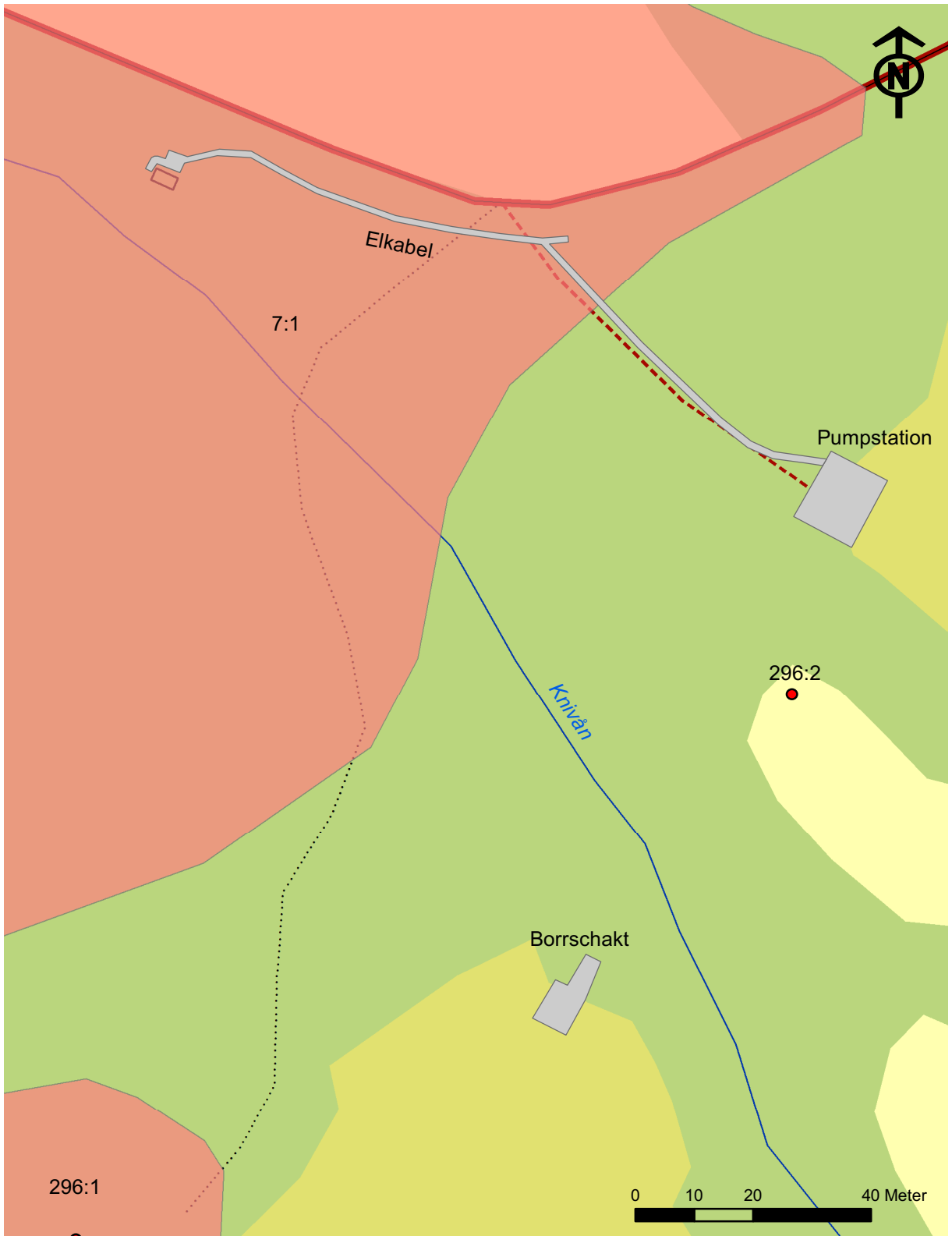
Figur 1. Översiktskarta skala 1:50 000

Figur 2. Schaktplan skala 1:1 000

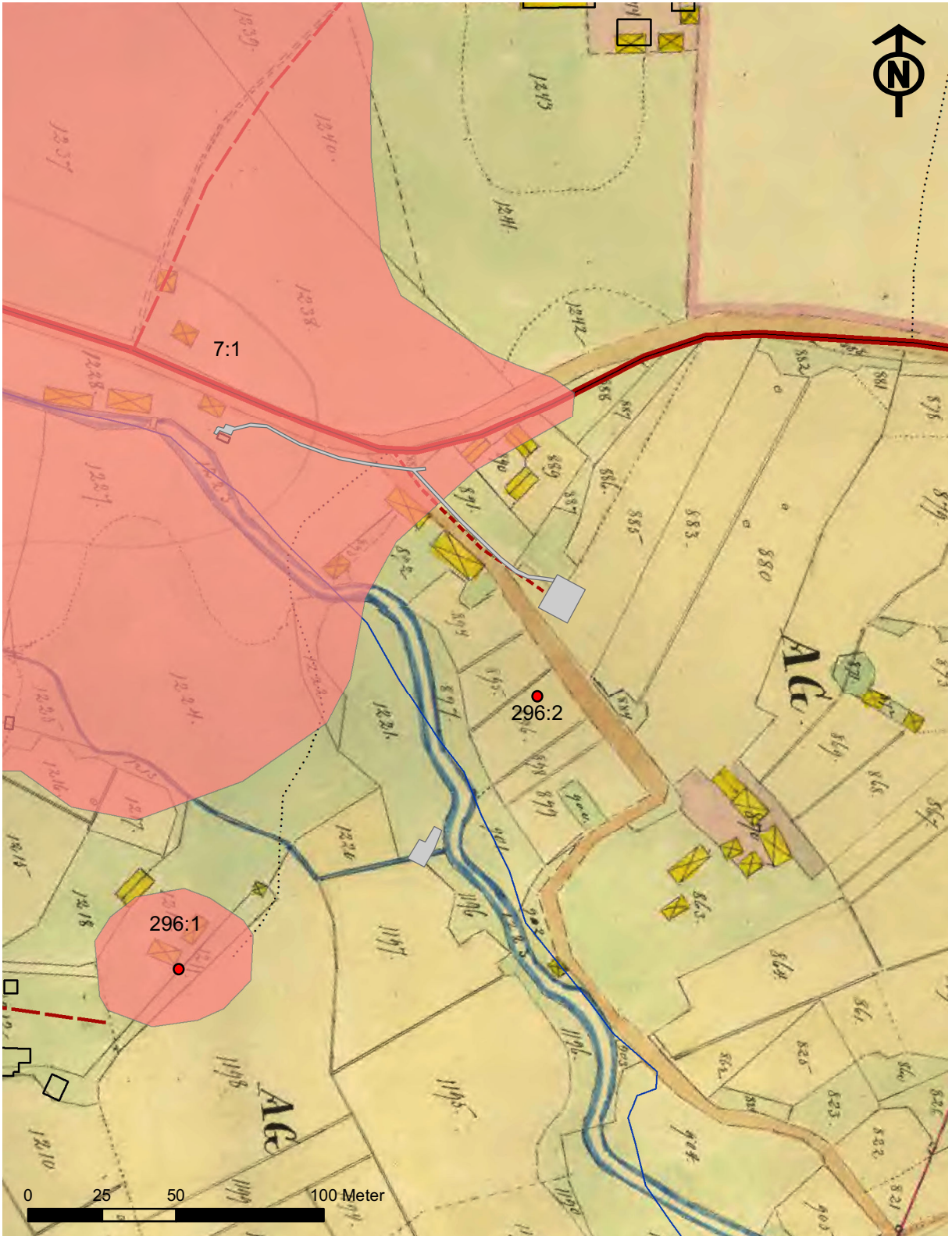
Figur 3. Historisk karta skala 1:2 000



Figur 1. Utsnitt från terrängkartan med undersökningsområdet inom den blå cirkeln. Skala 1:50 000.



Figur 2. Fastighetskartan med schakten markerade med grått och sydöstra delen av hyttområdet RAÄ Vika 7:1 och gårdstomterna RAÄ Vika 296:1 och 296:2 markerade med rött. Skala 1:1 000



Figur 3. Utsnitt från karta över Stabergs skifteslag år 1862 rektifierad mot fastighetskartan. Schakten markerade med grått och RAÄ Vika 7:1, 296:1 och 296:2 med rött. Skala 1:2 000